

Előszó

Szurdoki Erzsébet¹

A fenntarthatóságra nevelés az oktatás számára kiemelkedő fontosságú, hiszen a globális környezeti problémák, mint az éghajlatváltozás, a biodiverzitás csökkenése és a természeti erőforrások kimerülése egyre inkább sürgető válaszokat igényelnek. A fenntarthatóságra nevelés fontos célja, hogy a diákok tudatosságát és felelősségtudatát növelje a fenntartható fejlődés iránt, így felkészítve őket arra, hogy aktívan részt vegyenek a társadalom fenntartható jövőjének alakításában. A fenntarthatóságra nevelés beépítése az iskolai tantervekbe nemcsak a tudáson alapul, hanem közösségi és interdiszciplináris megközelítéseket is igényel, amelyek összehozzák a különböző tudományágakat és kultúrákat. A Global Education Monitoring Report (2020) is hangsúlyozza, hogy a fenntarthatósággal kapcsolatos tudásmegosztásnak és a közösségi részvételnek kulcsszerepe van a fiatalok fejlesztésében és elköteleződésében. A fenntarthatóságra nevelés pedagógiájának kiemelt szerep van az ún. erős fenntarthatóság elérésében, amelyben a gazdasági és társadalmi folyamatok és igények nem helyettesíthetők, pótolhatják vagy csökkenthetik természeti értékeinket. A gyenge fenntarthatóságból az erős fenntarthatóságba való átmenetben fontos szerepe van az oktatásnak. Fontos azt is szem előtt tartanunk, hogy az erős fenntarthatóság megvalósulása nélkül a fenntarthatóságra nevelés nem éri el céljait (Varga, 2022). A fenntarthatóságra nevelés nemcsak a fiatalok tudásának gyarapításáról szól, hanem arról is, hogy a jövő generációit arra ösztönözze, hogy kreatív és innovatív megoldásokat keressenek a globális problémákra. Ezt azonban nem érhetjük el, ha a fenntarthatóságra való nevelés csupán egy-egy tantárgyra vagy néhány tanóra korlátozódik, sokkal hatékonyabb megoldás, ha a teljes oktatási folyamatban, az iskolai élet minden területén a fenntarthatóság, a fenntartható fejlődés megalapozása a célunk (Malthar, 2018; Holst, 2023). Ezt erősíti az UNESCO (2017) is, amely szerint a nevelési-oktatási intézményeknek az összes tevékenységét és az összes intézményben zajló folyamatot a fenntarthatóság alapvetései, alapelvei mentén kell kialakítani. Összességében a fenntarthatóságra nevelés egy holisztikus, folyamatos folyamat, amely hozzájárul ahhoz, hogy a jövő generációi tudatosan és felelősségteljesen éljenek környezetükben, a természeti erőforrások megőrzése és a társadalmi igazságosság érdekében.

¹ Eötvös Lóránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar; szurdoki.erzsebet@tok.elte.hu;

Az ENSZ Fenntarthatóságra Nevelés Évtizede során (2005–2014) számos nevelési-oktatási intézményben megjelentek, illetve tovább erősödtek – a korábbiakban a környezeti nevelés részként megjelenő – azon a témakörök, amelyek a fenntarthatósághoz és a fenntartható fejlődéshez kapcsolódnak. Ezen időszak végén, 2013-ban került megrendezésre a *Fenntarthatóságra nevelés a nevelési-oktatási intézményekben* konferencia, amely a bölcsődétől az egyetemig tartó nevelési-oktatási folyamat során kialakult jó gyakorlatok bemutatására kínált alkalmat (Vitályos, 2014). Az azóta eltelt 10 év során számos újabb ismeret halmozódott fel és számos új kérdés is felmerült. A Fenntarthatóságra Nevelés Évtizedét felváltották a Fenntartható Fejlődési Célok, és számos új kezdeményezés is elindult, például hazánkban 2016 óta kerül megrendezésre Fenntarthatósági Témahét, amely a Zöld Jeles Napok mellett újabb lehetőséget ad a pedagógusok kezébe, hogy ezt a kiemelten fontos témakört évente más-más szempontot körbejárva kiemelten kezeljük. Hasonlóan jó kezdeményezés a Zöld Óvoda Program, az Ökoiskola-Hálózat és az Iskolakert program is, hogy csak néhány zászlóshajó projektet emeljünk ki.

2023. szeptember 29-én került megrendezésre az ELTE Tanító- és Óvóképző Karának Természettudományi Tanszéke és az MTA-ELTE Környezetismeret Tanítása Kutatócsoport által a *„Fenntarthatóságra nevelés a nevelési-oktatási intézményekben II. Konferencia”*, a korábbi konferencia tízéves évfordulóján, igyekezve hagyományt teremteni ennek a rendezvénynek. A konferencia fő témái a fenntarthatóságra nevelés az oktatás különböző szintjein és helyszínein, valamint a környezetismeret integrált tanításának aktuális kérdései köré szerveződtek. Az MTA-ELTE Környezetismeret Tanítása Kutatócsoport több szekciót érintő számos előadásban itt mutatta be első alkalommal, kétéves kutatási periódusának eredményeit.

A konferenciára 85 fő regisztrált a nevelési-oktatási intézmények minden szintjét képviselve. A három plenáris előadás mellett 46 előadás hangzott el hat szekcióban. A plenáris előadások a fenntarthatóság és az oktatás kérdései köré szerveződtek. Tudományosan megalapozott, ugyanakkor nagyon érdekes angol nyelvű előadást hallgathattak meg a résztvevők arról, hogy jutottunk az Antropocénbe, és van-e ebből kiút, így földtörténeti távlatokba helyeződött a fenntarthatóságról alkotott elképzelés. Az előadást Yener Bektas tartotta, az előadásból készült tanulmány jelen kötetben olvasható (Bektas & Bektas, 2025). A fenntarthatóságra nevelés fontos feladata az is, hogy foglalkoznunk kell azzal, hogy mind a gyerekekben, mind a felnőttekben milyen érzelmeket kelt, amikor egyre több információt szereznek a fenntarthatóság és a fenntartható fejlődés szükségességéről és legfőképpen arról, hogy milyen világ vár(hat) ránk, ha nem teszünk lépéseket a fenntartható fejlődés rögzös útján. A második plenáris előadásban Varga Attila ezt a kérdést mutatta be számos esettanulmányt is ismertetve. Az előadásban alapuló tanulmány szintén e kötetben olvasható (Varga et al., 2025). A harmadik plenáris előadás a napjainkban egyre nyilvánvalóbb természettudományos pedagógus hiányra

reflektálva vetett fel gondolatokat, és számos ötletet, gondolatot vetett fel az-zal kapcsolatosan, hogy hogyan fordítható ez a nehéz helyzet az előnyünkre. Az előadást Timár Gábor tanszékvezető egyetemi tanár tartotta.

A szekciókban az oktatással kapcsolatos szintek és helyszínek szinte teljes skáláját képviselték az előadók. A konferencia során megvitatásra kerültek a fenntarthatóságra nevelés és környezeti nevelés kérdései kisgyermek- és óvodás korban is, hiszen a természetről közvetlen környezetünkről és a fenntarthatóságról minél korábban el kell kezdeni a beszélgetést a gyerekekkel is. A fenntarthatóságra nevelés a felsőoktatásban is több szinten van jelen, az előadások elsősorban a tanárképzés során szerzett tapasztalatokat mutatták be. A konferencián számos, nem nevelési-oktatási intézmény is képviseltette magát, résztvevőként és előadóként is, így több alapítvány és egyesület is bemutatta sokrétű tevékenységét, amelyek hatékonyan egészítik ki a közoktatásban dolgozó kollégák munkáját. A fenntarthatóságra nevelés kérdései a közoktatásban is bemutatásra kerültek az alsó tagozatos környezetismeret oktatás NAT2020 kapcsán kialakult problémáival együtt.

A kötetben elsősorban a konferencián elhangzott előadásokból készült tanulmányok olvashatóak, kiegészülve néhány, a témához kapcsolódó tanulmánnyal. A kutatási kérdéseken alapuló vizsgálatok mellett több tanulmány is készült, amely egy-egy intézmény fenntarthatóságra nevelési programját, vagy annak egy-egy speciális szeletét mutatja be az oktatás különböző szintjein, óvodától egészen az egyetemi képzésekig.

Irodalom

- Bektas, Y. & Bektas, O. E. (2025). Analyses on the anthropocene from anthropology to philosophy. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 13(1), ???-???
- Global Education Monitoring Report (2020). *Inclusion and education: All means all*. UNESCO. <https://doi.org/10.54676/JJNK6989>
- Holst, J. (2023). Towards coherence on sustainability in education: a systematic review of Whole Institution Approaches. *Sustainability Science*, 18, 1015–1030. <https://doi.org/10.1007/s11625-022-01226-8>
- Malthar, R. (2018). The Whole School Approach: ESD as core element of school development – a modern adaptation of ENSI's basic concept of dynamic qualities. In Affolter, C. & Varga, A. (eds). *Environment and school initiatives. Lessons from the ENSI Network – Past, Present and Future*. Environment and School Initiatives and Eszterházy Károly Egyetem.
- UNESCO (2017). *Fenntartható fejlődési célok oktatása. Tanulási célok*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet. https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/fenntarthato_fejlodesi_celok_oktatasa_unesco_2017.pdf (2025. 01.20.)
- Varga, A. (2022). *Iskolák a fenntartható jövőért*. L'Harmattan Kiadó.

-
- Varga, A. Á., Kostyál, Cs., Buvár, Á., Csonka, S., Szabó, Zs. Á. & Dúll, A. (2025). Bizonytalanság, ökoérzelmek, természet és szabadság – A fenntarthatóságra nevelés pedagógiai dilemmái. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 13(1), 74–84. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2025.1.74.84>
- Vitályos, G. Á. (2014, Ed.). *Fenntarthatóságra nevelés a nevelési-oktatási intézményekben*. ELTE Eötvös Kiadó.